

Stichting Oude
Gelderse Kerken

Lesmateriaal voor basisonderwijs

Sint Lambertuskerk in Buren

Handleiding voor de leerkracht

Colofon

Dit educatieve project is ontwikkeld in opdracht van de Stichting Oude Gelderse Kerken (SOGK)

Project

Inhoud:

Bernardine Beenackers-Heeren / Kleioskoop

Ondersteuning en advies:

SOGK: Marja Urbach en Nico Peek

Sint-Lambertuskerk: Idzerd Lautenbach, Tineke Everaarts, Douwe de Boer, Christiaan Waterlander

OBS Koningin Beatrix: Annemarie Walravens, Jacqueline de Fouw

Hervormde Gemeente Buren: Ina Bettink-Oudshoorn

Buren: Kees de Jongh, Coosje Berkelbach

Vormgeving en verzorging productie:

Jennie Burgers, Geldersch Landschap & Kasteelen

Fotografie en illustraties:

Kees de Jongh, Bernardine Beenackers-Heeren

Met dank aan:

De Plaatselijke Commissie van de Sint Lambertuskerk

Jacqueline de Fouw en het team van OBS Koningin Beatrix

Alle ouders die als begeleider geholpen hebben met het testen van het project

Contact

Wilt u (delen van) dit lespakket gebruiken of heeft u vragen over het pakket, neem dan contact op met de Plaatselijke Commissie van de Sint Lambertuskerk

Tineke Everaarts
T 0344-572570
E tieneveraarts@upcmail.nl

Douwe de Boer
T 0344-572864
E d_deboer@kpnplanet.nl

Indien dit niet lukt kunt u contact opnemen met:

Stichting Oude Gelderse Kerken

Postbus 7005

6801 HA Arnhem

T (026) 355 25 55

E info@oudegeldersekerken.nl

I www.oudegeldersekerken.nl

© 2017 Stichting Oude Gelderse Kerken en Bernardine Beenackers-Heeren / Kleioskoop

Inhoudsopgave

1.	Project	4
2.	Doel	4
3.	Aansluiting bij lesprogramma, kerndoelen, vaardigheden en competenties	5
4.	Algemene opzet	5
5.	Achtergrondinformatie	6
6	Handleiding werkbladen	7
	6.1 Groep 1-2. In Buren staat een kerk	
	6.2 Groep 3-4. De kerk een bijzonder gebouw	
	6.3 Groep 7-8. Graven van Buren	

Bijlage: lesbrieven van het project Sint-Lambertuskerk in Buren

1 Project

Opdrachtgever en onderwerp

Dit educatieve project is ontwikkeld in opdracht van de Stichting Oude Gelderse Kerken (SOGK) in samenwerking met de Plaatselijke Commissie van de Sint Lambertuskerk en OBS Koningin Beatrix.

Het doel is kinderen te laten kennismaken met cultureel erfgoed in het algemeen en met kerken in het bijzonder. De SOGK beoogt met dit project tevens meer aandacht te krijgen voor het werk van haar stichting.

Het bestuur van de Stichting Oude Gelderse Kerken heeft een grote verantwoordelijkheid voor een groeiend aantal kerken, synagoge en kerktorens die aan haar zijn overgedragen. De Sint Lambertuskerk in Buren, sinds 2014 in bezit van de SOGK, staat centraal in dit project.

Doelgroep

Het lesmateriaal is bestemd voor leerlingen van de basisschool in Buren en omgeving. Er is uitgewerkt materiaal voor drie niveaus (groep 1-2, groep 3-4 en groep 7-8).

Voor groep 6 is een project ontwikkeld in het kader van 'Reizen in deTijd' dat ook in deze kerk wordt uitgevoerd. Voor meer informatie hierover zie www.reizenindetijd.nl.

Overzicht van het materiaal

- Groep 1-2: handleiding en fotoblad
- Groep 3-4: handleiding en werkblad
- Groep 7-8: handleiding, werkblad op school en werkblad in de kerk

Op <http://www.schoolbordportaal.nl/lespakket-oude-gelderse-kerken.html> vindt u werkbladen, handleiding en foto's digitaal.

Als u het project gaat uitvoeren ontvangt u werkbladen op papier voor de leerlingen.

Adres van de kerk

Sint Lambertuskerk
Markt 4
4116 BE Buren

Contact

Zie pagina 2.

2 Doel

De kinderen maken kennis met de Kerk in Buren en komen zodoende in aanraking met belangrijk cultureel erfgoed in de buurt. Zij leren hierdoor zowel het belang van deze kerk als dat van cultureel erfgoed in brede zin enigszins kennen.

3 Aansluiting bij lesprogramma, kerndoelen, vaardigheden en competenties

Aansluiting bij het lesprogramma

De lessen staan los van methoden en zijn flexibel in te passen in het lesprogramma

- binnen projecten in het kader van cultuuronderwijs of omgevingseducatie
- bij diverse vakken, zoals zaakvakken (geschiedenis), beeldende vakken, religieuze vorming en maatschappijleer, maar ook bij andere vakken zoals techniek en Nederlands.

De leerkracht bekijkt op welk moment het materiaal goed past in het lesprogramma.

Aansluiting bij kerndoelen, vaardigheden en competenties

- Het materiaal sluit zeer goed aan bij kerndoel 56: De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.
- Verder komen kenmerkende aspecten van een tijdvak aan de orde (kerndoel 52): Tijd van ontdekkers en hervormers 1500-1600; De Opstand, de Reformatie en de splitsing in de christelijke kerk. Dit laatste onderwerp staat niet expliciet vermeld bij de kenmerkende aspecten maar komt in veel methoden wel aan de orde en is bij deze kerk relevant.
- Diverse algemene vaardigheden worden getraind, onder andere samenwerken, het verwerven en verwerken van informatie, zorg voor en waardering van de leefomgeving.
- Het materiaal sluit aan bij de competenties uit de SLO leerlijn cultureel erfgoed.

4 Algemene opzet

Er zijn lessen voor op school en in de kerk. De leerkracht verzorgt de lessen aan de hand van deze handleiding. In de kerk is een gastheer of gastvrouw aanwezig.

De onderwerpen en invalshoek zijn per niveau verschillend. Voor groep 1-2 en 3-4 gaat het om een algemene kennismaking met de kerk. Groep 7-8 verdiept zich verder in het gebouw en de geschiedenis ervan.

De inhoud van de werkbladen sluit op elkaar aan, maar staat per niveau op zichzelf. De werkbladen kunnen dus per niveau separaat gebruikt worden. Alle werkbladen zijn te vinden achter in deze handleiding.

5 Achtergrondinformatie

Geschiedenis

Op de plek waar nu de Sint Lambertuskerk staat, was in de middeleeuwen een eenvoudige kapel. In 1395 werd die kapel tot parochiekerk verheven. De kapel werd een kerk. In de periode daarna werd de kerk vergroot en verbouwd.

Door de grote stadsbrand van 1575 ging een deel van het gebouw verloren. De bijzondere toren werd na de brand hersteld. Daarna zijn er regelmatig verbouwingen en restauraties geweest.

In 1971 werd de kerk rijksmonument en in 2014 nam de Stichting Oude Gelderse Kerken het gebouw over van de Protestantse Gemeente Buren die de kerk nog altijd gebruikt.

De kerk is gebouwd als katholieke kerk. Na de Reformatie ging de kerk (± 1570-1580) over naar het nieuwe geloof. Behalve voor diensten van de Protestantse Gemeente Buren wordt het gebouw ook gebruikt voor andere activiteiten zoals concerten. Gedurende de zomermaanden is het bijzondere gebouw geopend voor toeristen.

De stad Buren, en ook de kerk, heeft een bijzondere band met het Oranjehuis vanwege het huwelijk van Anna van Egmond met Willem van Oranje in 1551. Hun dochter Maria ligt in de kerk begraven.

Het kerkgebouw

Traditionele katholieke kerken hebben dezelfde opbouw: toren, schip en koor. De Lambertuskerk is van oorsprong een katholieke kerk en dat is nog altijd te zien aan het gebouw.

De **toren** staat bij veel oude kerken aan de westkant van de kerk. Dat heeft te maken met het gegeven dat het koor vaak gericht was op het oosten (zie hieronder). Als gevolg daarvan was de westkant een logische plaats voor de toren.

Kerktorens zijn belangrijk voor de gemeenschap; ze waren vroeger altijd (en zijn vaak nog) eigendom van de gemeente. Torens hadden en hebben verschillende functies die vaak los staan van de religieuze functie:

- Wachtoren, de toren functioneerde als uitkijkpost.
- Luik klokken waren belangrijk om de dagindeling aan te geven, toen er nog geen klokken en horloges waren. De klokken riepen op vaste tijden op tot gebed. Later kwamen er uurwerken op de torens.
- Alarm. De klokken werden geluid bij dreigend gevaar zoals brand of overstroming.
- Oriëntatie. Kerktorens zijn verschillend en geven daardoor een karakteristiek uiterlijk aan het silhouet van een plaats. Zodoende zijn plaatsen dikwijls te herkennen aan de toren(s).
- Op de toren staat vaak een windwijzer. Deze heeft dikwijls de vorm van een haantje. De haan staat in het volksgeloof onder andere voor waakzaamheid en vruchtbaarheid. Hij staat op de toren als verdediger: hij keert zich naar de aanstormende winden, die de boze machten verbeelden. En hij roept op tot de arbeid van de dag. Ook in de christelijke symboliek komt de haan veel voor.

Het gedeelte waar katholieke gelovigen de dienst bijwonen, wordt het **schip** genoemd. Dit is het middengedeelte van het gebouw met de banken.

Het deel waar katholieke priesters de erediensten uitvoeren, heet het **koor**. Het koor is het belangrijkste deel van een katholieke kerk en gewoonlijk op het oosten gericht.

Het koor is vaak het mooiste gedeelte van een kerk met veel licht, prachtige meubels, kostbare voorwerpen, beelden en gewelfschilderingen. Belangrijkste element is het altaar: de gewijde tafel die centraal staat bij het opdragen van de heilige mis.

De Lambertuskerk is tijdens de Reformatie overgenomen door de protestanten die het gebouw anders hebben ingericht. Centraal staan de preekstoel en de avondmaalstafel. Luisteren naar Gods woord en de uitleg daarvan zijn belangrijk. Ook het grote orgel past bij de vieringen van de Protestantse Gemeente Buren.

Bronnen

www.oudegeldersekerken.nl/kerken/buren

C. Berkelbach, H. Huitsing, W. Veerman e.a.
Buren vertelt(d). Canon van Buren.
Emjee uitgevers (Varik 2014)

N. Berghuijs
Herkregen Schoonheid. De Sint Lambertuskerk van de Hervormde Gemeente Buren.
(Buren 1981, 1990²)

N. Berghuijs
Een late hulde aan Maria van Nassau, Prinses van Oranje en de mysteries van een vergeten grafkelder in Buren. Overdruk uit De Drie Steden jrg. 5 nr. 2, Streekarchivariaat Tiel-Buren-Culemborg (Buren 1984)

T. Coppens
Buren, Egmond en Oranje. Over heren, graven en prinses. (Buren 1989)

C. de Jongh
Een wandeling in de Sint Lambertuskerk in Buren. Doe-het-zelf-rondleiding voor onze gasten.
(Buren z.j.)

J. Vermeulen
Kerken in het middelpunt. Religieuze monumenten in de gemeente Buren in woord en beeld.
Uitgeverij De Vorl (Kerk-Avezaath 2005) pp.170-188

Met speciale dank aan de heer Kees de Jongh, die gul en geduldig zijn kennis van de kerk deelde.

6 Handleiding werkbladen

6.1 Groep 1-2 'In Buren staat een kerk'

Er is een inleiding in de klas waarbij het bezoek wordt voorbereid.
Het bezoek aan de kerk heeft een gezamenlijk begin en wordt samen afgesloten. Voor de opdrachten worden de kinderen in groepjes verdeeld.
Voor de verwerking in de klas worden enkele mogelijkheden aangegeven.

1. Materiaal

- deze handleiding
- fotoblad (papier); per groepje één blad
- handleiding voor de begeleiders
- foto's

Zie ook: <http://www.schoolbordportaal.nl/lespakket-oude-gelderse-kerken.html>

2. Lesinhoud

De leerlingen maken kennis met de kerk.
Ze ervaren het gebouw.
Ze vergelijken de kerk met andere gebouwen.
Ze bekijken diverse elementen in de kerk en letten op kleuren, materialen, afmetingen en ouderdom.

3. Leerdoelen

De leerling weet

- dat er in Buren een oude kerk staat
- hoe een (oude) kerk er uitziet
- met welk doel een kerk gebouwd is.

4. Afspraak maken en begeleiders

Voor het bezoek aan de kerk wordt een afspraak gemaakt. Tijdens het bezoek aan de kerk werken de kinderen in groepjes; de school zorgt voor een begeleider per groepje en informeert de begeleiders over hun taak. Elke begeleider krijgt een kopie of print van het relevante deel van de handleiding (6. Les op locatie= handleiding begeleiders).

Contactgegevens

Zie pagina 2.

5. Voorbereiding in de klas

Klassengesprek

Wat kun je bouwen?

Gewone en bijzondere gebouwen. Huis (groot, klein, vrijstaand, rij), school, boerderij, winkel, buurthuis, bioscoop, schouwburg, kerk, landhuis, kasteel.

Welke voorbeelden in de buurt? Bespreek de kenmerken en verschillen.

Je ziet van een gebouw het deel boven de grond. Soms met verdiepingen.

Wat zit er onder de grond? Waar is dat voor nodig?

Fundament geeft gebouw stevige ondergrond.

Wat komt er kijken bij het maken van een gebouw? Wat heb je nodig? Wie doet dat?

Plan, tekenen, architect.

Bouwen: gereedschap, materialen, bouwvakkers, machines.

a. We gaan een bijzonder gebouw bekijken. Het is oud en het staat niet ver hier vandaan.

Optie: foto's buitenkant laten zien en bespreken. Kennen jullie dat gebouw?

Het bekijken van foto's is niet noodzakelijk. Er zijn leerkrachten die het jammer vinden omdat de verrassing er dan af is.

b. De kerk is een groot gebouw.

Om te snappen hoe groot de kerk is gaan we eerst ons lokaal meten, dan kunnen we dat

later met de kerk vergelijken. Mogelijkheden:

- Lokaal meten met een touw. Op het touw wordt gemarkeerd hoe lang/breed het lokaal is.

We gaan een (of enkele) kind(eren) meten. Het kind gaat op een papier liggen; de omtrek wordt aangegeven en uitgeknipt. Hoe vaak past dit kind in de lengte/breedte van het lokaal.

Noteren.

Notities, touw en/of papieren gaan later mee naar de kerk.

c. In een kerk kun je fijn zingen.

We gaan in de kerk een lied zingen, samen oefenen en goed luisteren hoe het klinkt.

Bijvoorbeeld op basis van 'In Holland staat een huis'. 'In Buren staat een kerk. En die kerk die is heel mooi/hoog. En die kerk heeft een toren. En die toren is heel hoog. Op de toren staat een haan. En die haan die is van goud. enz.'

6. Les op locatie = handleiding begeleiders groep 1 - 2

Praktische voorbereiding

De leerkracht

- bekijkt het werkblad en de handleiding
- organiseert het vervoer
- verdeelt de klas in groepjes en regelt per groepje een begeleider
- instrueert de begeleiders over hun taak, geeft hen de handleiding
- neemt mee: handleiding(en), touw en/of omtrek kind op papier en notities afmetingen klas, schrijfmateriaal, eventuele blinddoek.
- overlegt met de kerk wanneer de werkbladen worden uitgedeeld.

Groep 1-2 heeft het fotoblad na aankomst bij de kerk buiten al nodig! Dus voordat de groep binnen ontvangen wordt.

Vertel de leerlingen dat ze naar de kerk in het dorp gaan. Wijs hen op de gedragsregels: gedraag je rustig in de kerk, ga niet schreeuwen en rennen.

De leerkracht is tijdens het bezoek verantwoordelijk voor de leerlingen.

Tijdsindeling

- Gezamenlijk begin 5-10 minuten
- In groepjes 5 opdrachten 5/6 min. per opdracht = 25-30 minuten
- Gezamenlijke afsluiting 5 minuten

Buiten. Gezamenlijk begin

Na aankomst bij de kerk samen kijken en praten over de **buitenkant**.

De zes afbeeldingen van 'Fotoblad buiten' opzoeken.

- (1) De toegangsdeur waardoor jullie straks naar binnen gaan. Hierdoor gaan de gelovigen naar binnen voor de kerkdienst en ook mensen die de kerk willen bekijken.
- (2) Raam in de muur links van deze deur. Zien alle ramen er zo uit.
- (3) Windvaan met wapen van Buren op het dak, goed te zien vanaf het grasveld. Kijk ook naar het dak, dat heeft geen pannen maar zwarte stenen (dakleien).
- (4) Het bovendeel van de toren heeft een bijzondere vorm. Boven op de toren bolvormige versieringen, een kruis en een haan.
- (5) Zeer oude versiering. Loop om dit beeldje te vinden vanaf de toegangsdeur naar links, helemaal om het koor (ronde gedeelte) van de kerk.
- (6) Westgevel van de kerk. Bekijk de muur met grote en kleine ramen, bogen, het torentje en andere details.
- (7) Detail van het beeld. Prinses Maria van Nassau met haar vader, moeder en broer. Belangrijke inwoners van Buren lang geleden.

Binnen

Indien gewenst na binnenkomst even samen rondkijken. Wat zie je?

Dan gaan zitten in de banken, iemand van de kerk heet welkom, vertelt kort iets en geeft aan wat de regels zijn.

Samen het lied zingen dat voorbereid is.

Hoe klinkt het hier? Is dat anders dan in de klas?

*De akoestiek (= geluidswaergave): geluid in de kerk (galm) klinkt anders dan thuis, op school, of op straat. Je kunt kinderen akoestiek laten beleven door iets te roepen; te zingen; de galm laten ervaren door te laten tellen hoe lang de galm duurt.
Galm kan hinderlijk zijn wanneer je in een kerk met elkaar praat.*

Opdrachten

De foto's op het blad zijn genummerd; de groepjes beginnen met een verschillende opdracht. Per opdracht samen opzoeken wat op de foto staat en de opdracht uitvoeren die erbij hoort. Zie uitleg voor begeleider hieronder.

NB: opdracht 1 'Ruimte, afmetingen' kan ook gezamenlijk uitgevoerd worden.

1. Ruimte, afmetingen

Hoe lang is deze gang van het begin tot het einde van de banken?

Als alle kinderen van dit groepje elkaar een hand geven, is de rij dan lang genoeg voor deze gang?

Vergelijken, met touw erbij, met afmeting klas. Hoe vaak past het?

Vergelijken met lengte kind op papier. Hoe vaak nodig?

Facultatief: Van begin tot eind lopen, hinkelen, met twee voeten springen, op handen en voeten lopen.

Indien tijd:

- Bekijk de ramen in de kerk. Er zijn hoge ramen bij. Hoeveel kinderen moeten op elkaar gaan staan om die hoogte te halen.

- Zoek een dikke pilaar. Omtrek meten met het touw.

2. Materialen

Bekijk de preekstoel.

Let op de details in het houtsnijwerk en de prachtige boekensteun voor de bijbel.

Waar dient een preekstoel voor?

Tijdens de dienst staat de predikant op de preekstoel. Hij/zij geeft uitleg aan de gelovigen over de bijbel.

Dat is het grote boek dat op de preekstoel ligt.

De mensen in de banken kunnen de predikant goed zien, omdat de preekstoel hoger staat. Door het 'dakje' (=klankbord) konden ze vroeger, toen er nog geen microfoons waren, alles goed horen.

Van welk materiaal is de preekstoel gemaakt? (hout) Hoe voelt het aan?

Zie je nog andere dingen die van hout gemaakt zijn?

Welke materialen zie je nog meer? Waar?

Samen opzoeken: steen, glas, metaal, enz.

Voelt het anders aan? Wat is het verschil?

3. Kleuren

Zoek het tapijt, het raam en de vloer op en benoem de kleuren.

Het kleurige wollen tapijt is geknoopt door een kunstenaar uit Buren.

Het raam is gemaakt ter gedachtenis aan een man (Nicolaas Berghuijs) die veel voor deze en andere kerken heeft gedaan. (Zie je ook de andere kerken?)

De plavuizen in het koor zijn heel oud en erg bijzonder, ze hebben verschillende vormen en kleuren.

4. Dieren

Zoek deze kroonluchter op (dichtbij de deur waar je naar binnen kwam) en bekijk hem goed. Wat zie je? De kaarsen worden gedragen door slangen.

Zoek meer dieren in de kerk. (Op de grafstenen zijn verschillende dieren te zien)

5. Oud en nieuw

Zoek het groene bordje van de vluchtroute op. Waar dient het voor?

De kerk is oud, maar er zijn ook nieuwe dingen zoals deze aanduiding van de vluchtroute.

Wat zie je nog meer voor nieuwe dingen? Geluidsinstallatie, lampen, verwarming, enz.

Op de foto's zie je ook de klok en een luik. Die zijn heel oud. De (luid)klok in de toren kun je niet bekijken, wel soms horen. In het torenportaal zie je het luik waardoor de klok omhoog is gehesen.

Reserveopdrachten 'Geluid en geur' (Voor als er tijd over is, met groepje of samen.)

- Geluid
 - Welke geluiden hoor je binnen en buiten?
 - Geluiden maken: hard en zacht, (roepen) op verschillende plekken. Klinkt het anders?
 - Waar klinkt dat het beste?
 - Wie durft alleen een lied te zingen?
- Samen afsluiten met spelletje. Juf, kind of begeleider zit geblinddoekt in een van de banken. Een kind zoekt een verstopplekje, gaat er zitten en roept zijn naam. De geblinddoekte wijst waar het geluid vandaan komt, doet blinddoek af en gaat kind zoeken.

- Geur

Je kunt hebt van alles gezien en gehoord. Maar je kunt ook bijzondere dingen ruiken! Ga samen naar de consistoriekamer. Vanaf het koor gezien linksachter in de kerk, dichtbij het oude uurwerk. Wat ruik je. (Het ruikt hier 'oud'.)

Gezamenlijke afsluiting

De groepjes zijn klaar met de opdrachten. Geef even ruimte voor opmerkingen en vragen.

U kunt ook samen nog even het grote grafmonument van Maria van Nassau bekijken. Je hebt buiten het beeld bekeken waar zij als klein meisje te zien is. Zij heeft haar hele leven in Buren gewoond en was belangrijk voor de stad.

Kerkbeheerder bedanken en terug naar school.

7. Verwerking in de klas

- Klassengesprek om af te ronden. Wat hebben we gezien en meegemaakt? Wat vond je ervan? Enz.
- Activiteiten
 - Kinderen ontwerpen een kerk en voeren het plan uit in Lego, Kapla, blokken, lege melkpakken, enz.
 - Zaken die indruk gemaakt hebben tekenen, verven, knutselen.
 - Afsluiten met een presentatie of tentoonstelling.

6.2 Groep 3-4 De kerk een bijzonder gebouw

Voor groep 3-4 is één werkblad beschikbaar. Het wordt gebruikt bij het bezoek aan de kerk na een voorbereiding op school. Het sluit aan bij verschillende vakken en kan gebruikt worden als onderdeel van een les overstijgend project, bijvoorbeeld over bouwen.

1. Materiaal

- deze handleiding
- een werkblad voor elk kind
- handleiding voor begeleiders
- foto's

Zie ook: <http://www.schoolbordportaal.nl/lespakket-oude-gelderse-kerken.html>

2. Lesinhoud

Waarnemen en ervaren van de kerk, zowel binnen als buiten.

Buiten wordt onder andere gelet op vormen, kleuren en materialen. Uiteraard komt ook de toren met het haantje aan de orde.

Binnen bekijken de leerlingen diverse elementen zoals ramen, pilaren en enkele aansprekende afbeeldingen.

3. Leerdoelen

De leerling

- weet dat een kerk een bijzonder gebouw is
- weet dat een kerk te maken heeft met geloof
- weet hoe een oude kerk er ongeveer uitziet
- herkent enkele kenmerkende zaken.

4. Afspraak maken en begeleiders

Voor het bezoek aan de kerk wordt een afspraak gemaakt. Tijdens het bezoek aan de kerk werken de kinderen in groepjes. De groepjes worden op school ingedeeld en groepje heeft een begeleider. Elke begeleider krijgt instructies en een kopie of print van het relevante deel van de handleiding (6. Les op locatie= handleiding begeleiders).

contact

Zie pagina 2.

5. Voorbereiding in de klas

Er zijn verschillende mogelijkheden om de kinderen op een bezoek aan de kerk voor te bereiden.

- Een woordspin: waar denk je aan bij het woord kerk?
- Laat de kinderen een tekening maken van een kerk (zonder voorbeeld).
- Laat een of meer afbeeldingen van kerken zien.

Naar aanleiding hiervan volgt een klassengesprek.

Ben je wel eens in een kerk geweest? Wat weet je daarvan te vertellen?

Hoe ziet een kerk eruit? Van welke materialen is het gebouw gemaakt? Hoe zit het in elkaar?

Zijn er versieringen?

Hoe groot is een kerk? Vergeleken met je huis? Vergeleken met de school?

Wat gebeurt er in een kerk?

- Kerken hebben te maken met het geloof. Mensen komen er bij elkaar om te bidden, de (ere)dienst bij te wonen en bij belangrijke gebeurtenissen (dopen, huwelijk, begrafenis).
- Het zijn meestal grote gebouwen. Veel kerken hebben een toren.
- Gebruikte materialen zijn over het algemeen: steen, baksteen, hout, glas.
- Oude kerken worden door belangstellenden bezocht omdat het mooie en belangrijke gebouwen zijn. Soms zijn er tentoonstellingen en concerten.

6. Les op locatie = handleiding begeleiders groep 3 - 4

Praktische voorbereiding

De leerkracht

- bekijkt het werkblad en de handleiding
- organiseert het vervoer
- verdeelt de klas in groepjes en regelt per groepje een begeleider
- geeft elke begeleider van tevoren de handleiding
- overlegt met de kerk wanneer de werkbladen worden uitgedeeld
- neemt mee: handleiding(en), schrijfmateriaal en indien gewenst schrijfbordjes

Vertel de leerlingen dat ze naar de kerk in de buurt gaan. Wijs hen op de gedragsregels:

- in een kerk gedraag je je rustig, je gaat er niet schreeuwen en rennen.
- het werkblad niet tegen de muren houden tijdens het beantwoorden van de opdrachten.

De leerkracht is tijdens het bezoek verantwoordelijk voor de groep(en).

Bezoek aan de kerk

Bij aankomst kunt u samen met de kinderen de buitenkant van de kerk even bekijken en benoemen wat opvalt. Dan naar binnen gaan en een plaatsje zoeken. De groep wordt ontvangen door iemand van de kerk. Er wordt kort iets verteld over de kerk en de regels.

Daarna gaan de groepjes aan de slag met het werkblad, enkele groepjes beginnen buiten (vraag 1 t/m 5) en enkele binnen (vragen 6 t/m 10).

In groep 3-4 is een enorm verschil in leesvaardigheid. Sommige kinderen zullen enige hulp nodig hebben bij het lezen.

De akoestiek (=geluidswaergeving): geluid in de kerk (galm) klinkt anders dan thuis, op school, of buiten op straat. Je kunt kinderen akoestiek laten beleven door iets te roepen/te zingen; de galm ervaren door te laten tellen hoe lang de galm duurt.

Galm kan erg hinderlijk zijn wanneer je in de kerk met elkaar praat.

Toelichting en antwoorden vragen werkblad

Buiten

1. toren

Bekijk samen de toren. Op de toren zie je een (gouden) haantje, een kruis, een (gouden) bol en een open bolvormige versiering. Probeer dat in het witte vlak te tekenen.

2. kleuren en vormen

Het is de bedoeling dat kleuren en vormen worden aangewezen en benoemd, *de antwoorden hoeven niet te worden opgeschreven.*

De rode kleur van de toren valt meteen op, maar er zijn veel meer kleuren te zien.

Dat geldt ook voor de vormen, rechthoeken, driehoeken, vierkanten, ronde vormen, enz.

3. kerk van?

U bespreekt samen met de kinderen de materialen waarvan de kerk gemaakt is.

- Papier, plastic, leer en lego zijn niet gebruikt.
- De muren zijn van steen (baksteen).
- Zand is lastig: het zit in het cement waarmee de bakstenen zijn gemetseld.
- IJzer is onder andere te zien in de kruisen en andere elementen op het dak en de toren.
- Glas is gebruikt in de ramen.
- Hout is gebruikt voor de deuren en (van buiten niet zichtbaar) voor de balken onder het dak.

4. groot en klein

Kleinste: in torentje naast de deur van de toren (westkant)

Grootste: het hoge raam aan de kant van de toren (westkant). De Waag is er voor gebouwd, daardoor valt het niet goed op

5. deurtje

Dit deurtje is te vinden achter het koor, dat is het meest linkse, ronde deel van de kerk gezien vanaf de toegangsdeur.

Je ziet daar, in de steunberen, twee hele oude, bijzondere beeldjes.

Als de kinderen de opdrachten binnen al gemaakt hebben, kunnen ze weten dat dit het deurtje achter het gordijn van vraag 7 is. Dan kunnen ze het antwoord bij 7 nu invullen.

Binnen

Laat de kinderen even de binnenruimte ervaren als ze net binnenkomen na de opdrachten buiten.

6. geloof

De kinderen gaan zitten in de banken, vanwaar ze de (avondmaals)tafel en de preekstoel goed kunnen zien. De gelovigen zitten ook in de banken als ze de dienst volgen. Ze luisteren naar de predikant en bidden en zingen samen. Praat daar samen over.

Natuurlijk mogen de kinderen de preekstoel en de tafel ook van dichtbij bekijken. Het kan zijn dat er een ander kleed over de tafel hangt dan op de foto.

7. zoeken

Wanneer de kinderen al buiten zijn geweest kunnen ze dit weten. Achter het gordijntje zie je het deurtje van vraag 5. Het 'pastoorsdeurtje'.

Het antwoord is dus: 'ja'

Als de kinderen nog niet buiten zijn geweest vraagt u hen te wachten met invullen. Dan komt dat later.

8. rondje door de kerk

Samen worden de zaken van de foto's opgezocht.

Hieronder staat enige informatie. U beoordeelt wat interessant is om te vertellen voor uw groepje. Geef hen vooral ruimte om zelf te kijken en opmerkingen te maken.

De gevonden zaken worden afgevinkt. Begin bij het grote orgel achter in de kerk.

1. Het orgel is belangrijk om het zingen bij de diensten te begeleiden.
2. Pilaar onder het orgel.
3. Collectezakken, hiermee wordt geld opgehaald.
4. Deel van een oude muurschildering (achter het zwarte hek)
5. Offerblok in het toegangsportaal.
6. Doopvont.

Tijdens de doopdienst wordt hierin een oude zilveren schaal met water geplaatst, het water is nodig bij deze ceremonie. Door de doop wordt iemand opgenomen als lid van de kerk. Bekijk de doopvont, er staan kleine afbeeldingen op (van de evangelisten Matteus, Marcus, Lucas en Johannes).

7. Bord met oude tekst (in de hoek achter preekstoel).

8. Versierd deel van de lessenaar (voor de bijbel) op de preekstoel.

9. Nis (in de hoek achter de preekstoel)

10. Deel van een grafsteen in het koor. Bekijk de namen en de familiewapens.

9. sterk

Invullen: pilaar.

Er zijn $2 \times 4 = 8$ hele pilaren zoals op de foto. (er zijn ook halve pilaren)

Ze zorgen ervoor dat het gebouw overeind blijft staan. Ze 'dragen' het gebouw.

10. echt of nep?

Toelichting: Kaarsen in de kerk kunnen echte kaarsen zijn, maar soms zijn het lampen in de vorm van een kaars. Op deze foto's zie je dat.

Foto links=nep

Foto rechts=echt

Hoe is dat in deze kerk? Samen kijken.

Er zitten echte kaarsen in de kroonluchters; in de wandkandelaars zijn het lampjes in kaarsvorm.

De kaarsendover hoort bij echte kaarsen, daarmee doof je de vlam. Dat is handig voor de kaarsen in de kroonluchters!

Vaak zie je in de kerk een versierde Paaskaars. De kinderen gaan ook een kaars versieren. De kaars op het blad wordt ingetekend en gekleurd. Dit kan ook op school worden gedaan of afgemaakt. Hieronder een paar voorbeelden, maar de kinderen zijn vrij een motief te bedenken.

Foto Monica Schwarz

Kerkbeheerder bedanken en terug naar school

7. Verwerking en afsluiting

U sluit de lessen af met een klassengesprek naar aanleiding van de titel: Waarom is de kerk een bijzonder gebouw?

Verder wordt de tekening van de versierde kaars (af)gemaakt en kunt u activiteiten bedenken naar aanleiding van andere zaken die de kinderen ervaren hebben. Tekeningen en gedichten maken, een kerk bouwen met verschillende materialen, een tentoonstelling van werkstukjes inrichten enz.

6.3 Groep 7-8 Graven van Buren

Er zijn twee werkbladen: een voor op school en een voor in de kerk. Het werkblad op school is een voorbereiding op het werkblad in de kerk.

Zowel op school als in de kerk verzorgt de leerkracht de lessen. In de kerk is een gastheer of gastvrouw aanwezig.

1. Materiaal

- deze handleiding
- werkbladen voor op school en in de klas
- handleiding voor de begeleiders
- foto's

Zie ook: <http://www.schoolbordportaal.nl/lespakket-oude-gelderse-kerken.html>

2. Lesinhoud

- kerkgebouw
- geschiedenis van het gebouw
- katholieke en protestantse elementen
- de band met de graven van Buren en het Huis van Oranje.

3. Leerdoelen

De leerling

- kent in grote lijnen de geschiedenis van de kerk
- kent de termen toren, schip en koor
- weet welke de katholieke en protestantse elementen zijn
- heeft enige kennis van de band met de graven van Buren en het Huis van Oranje

4. Afspraak maken en begeleiders

Voor het bezoek aan de kerk wordt een afspraak gemaakt.

In de kerk werken de kinderen in groepjes. De leerkracht zorgt voor voldoende begeleiders (de groepjes kunnen zelfstandig werken maar gaan ook naar buiten) en informeert de begeleiders over hun taak.

Contact

Zie pagina 2.

5. Voorbereiding in de klas: inleiding en werkblad

Inleiding: Klassengesprek over kerken

Waarom zijn kerken gebouwd? Waarvoor worden ze gebruikt? Ben je er wel eens geweest? Welke kerken staan in de buurt? Wat weten kinderen daarvan? Misschien zijn ze er gedoopt of zijn hun ouders er getrouwd.

U kunt, samen met de leerlingen, gegevens van enkele kerken opzoeken. Bijvoorbeeld bouwjaar, interessante gegevens over het gebouw, wat er in de kerk gebeurt.

Werkblad op school 'Graven van Buren

De werkbladen worden geheel of gedeeltelijk klassikaal, zelfstandig of in groepjes gelezen, besproken, ingevuld. De antwoorden worden samen besproken.

Bekijk ook: 5. Achtergrondinformatie (p 6)

Antwoorden en toelichting werkblad op school

pagina 1

Klassengesprek over de belangrijke graaf van Buren: Maximiliaan van Egmond en zijn dochter Anna die vanwege de positie van haar vader met Willem van Oranje kon trouwen. Maximiliaan speelde een belangrijke rol in de politiek. Hij was stadhouder van enkele gewesten en onderhield goede relaties met staatshoofden o.a. met Karel V. Deze is zelfs bij hem in Buren op bezoek geweest! Het kasteel van Buren is verdwenen, maar de kinderen weten vast waar het gestaan heeft.

Willem van Oranje was als jongen page bij Karel V en werd later een belangrijke vertrouweling. Hij ondersteunde Karel V toen hij in 1555 afstand deed van de troon ten behoeve van zijn zoon Philips II. Vanwege zijn goede relaties kon Maximiliaan het huwelijk van Willem van Oranje met zijn dochter regelen.

Leg de relatie met wat ze van Willem van Oranje weten.

Hendrik VIII zal bij de leerlingen niet zo bekend zijn, hij was de machtige koning van Engeland. Maximiliaan is bij hem op bezoek geweest. Er werd toen meer gereisd dan vaak gedacht wordt.

Dat is allemaal ongeveer 450 jaar geleden.

pagina 2-3

1. - (zie lijn naast toren)

Het vierkante deel van de toren is middeleeuws, het achthoekige gedeelte daarboven met de galmgaten is van Pasqualini.

Door de brand van 1575 ging een deel van de toren verloren, Pieter Post zorgde voor de vervanging van het bovenste deel van de toren.

2. Pieter Post
1661-1665

3. (kleine tekening kerk) links toren, midden schip en rechts koor

4. (tekening kerk Buren) links koor, midden schip en rechts toren.

5. Bijzonder: naast het huidige koor is iets aan de hand.

Deze kerk had een dubbel koor, dat is heel bijzonder. Een van de twee is afgebroken, aan de markering buiten is nog te zien waar het was.

6. (deze opdracht kan ook als laatste gemaakt worden.)

Alle jaartallen worden eerst gemarkeerd in de tekst en vervolgens op de balk aangegeven (kies zelf een manier, stip, kruisje of iets anders).

Er gebeurde veel tussen 1500 en 1600. Dat is de 16e eeuw.

De bevolking van Buren heeft het vooral rond 1570-1580 zwaar te verduren gehad.

- De Opstand, er werd zwaar gevochten en ook geplunderd en vernield.

- de Reformatie (overgang katholiek naar protestant) ging met geweld en narigheid gepaard.
- Overstroming, Brand
- Ziektes waardoor veel mensen stierven

Positief was natuurlijk het huwelijk van Anna van Buren met Willem van Oranje in 1551. Toen was er een groot en prachtig feest op het kasteel en kwamen veel belangrijke gasten naar de stad.

Anna en Willem kregen twee kinderen: Philips Willem en Maria. Helaas overleed Anna heel jong in 1558, ze was pas 25 jaar.

Er is weinig ruimte om uitleg te schrijven onder de balk, vandaar de optie om de gebeurtenissen van deze eeuw apart bij elkaar te zetten.

7. De graven van Buren kozen de kant van de protestanten. Ze stonden aan de kant van Willem van Oranje en stredden tegen het katholieke Spanje.

8. Koning Willem Alexander heeft de titel 'graaf van Buren' geërfd.

6. Les op locatie = handleiding begeleiders groep 7 - 8

De leerkracht

- verdeelt de kinderen in groepjes
- zorgt voor voldoende begeleiders
- geeft begeleiders een kopie van de handleiding (6. Les op locatie = handleiding begeleiders)
- overlegt met de kerk wanneer de werkbladen worden uitgedeeld
- neemt mee: handleiding(en), schrijfmateriaal en indien gewenst schrijfbordjes

Vertel de leerlingen dat ze naar de kerk gaan.

Wijs hen op gedragsregels:

- gedraag je rustig in de kerk, ga niet schreeuwen of rennen
- het werkblad in de kerk niet tegen de muren houden om de antwoorden op te schrijven.

De leerkracht is tijdens het bezoek verantwoordelijk voor de groep(en).

Op locatie

In de kerk worden de kinderen ontvangen en welkom geheten. Zittend in de banken worden ze kort toegesproken. Daarna gaan ze in groepjes aan het werk.

De vragen hoeven niet op volgorde gemaakt te worden. Vraag 1 wordt buiten gemaakt, de andere vragen binnen.

Antwoorden en toelichting: Werkblad 7-8 in de kerk

1a. Het is op deze foto het onderste deel van de toren (met de galmgaten)

Dat kan aangetekend worden op de foto.

1b. Je ziet het wapen op verschillende plaatsen o.a.

- boven de grote toegangsdeur in de toren
- in de windwijzer boven het koor.

1c. Ja (loop helemaal om het koor heen om deze kraagsteen te vinden). Er zijn twee van deze zogenaamde kraagstenen bewaard gebleven. Die zijn hier allebei te zien.

1d. Anna van Buren en Willem van Oranje

1e. aanvinken: kerkgangers, toeristen, belangstellenden

2. Eigen antwoorden.

Het gaat erom dat ze opschrijven wat hun eigen ervaring is.

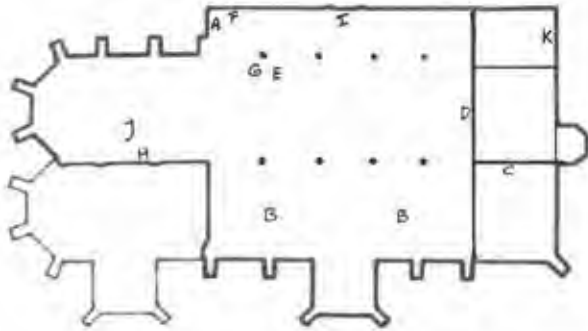
3. Intekenen: 2 keer 4 pilaren (zie tekening bij vraag 6)

Er zijn ook pilaren tegen wanden aan, op dezelfde lijn als deze vrijstaande pilaren. Ze zijn belangrijk voor de ondersteuning van het gebouw.

4. De grijze lijn geeft het afgebroken koor aan.

5. Protestant want de preekstoel en de avondmaalstafel staan centraal.

6.

De letters worden op de goede plekken ingetekend.

A.

Bord uit 1602 met teksten uit de bijbel die te maken hebben met begraven.

Tot ± 1800 mochten doden in de kerk begraven worden en met name rijke mensen deden dat, het was nogal duur.

B. Koperen kaarsenkroon, er zijn er twee van. Let op de slangen!

C. (Te vinden achter het zwarte hek) Het restant van een muurschildering uit de katholieke tijd, na de Reformatie overgeschilderd. Veel later bij een restauratie terug gevonden en weer zichtbaar gemaakt.

D. Groot orgel, wordt gebruikt bij de diensten. Het is een kostbaar orgel, de kerk is er trots op.

E. Detail doopvont.

Door de doop wordt iemand opgenomen als lid van de kerk. Tijdens de doopdienst wordt hierin een oude zilveren schaal met water geplaatst, het water is nodig bij deze ceremonie. Op de bronzen penningen staan afbeeldingen van de evangelisten Mattheus, Marcus, Lucas en Johannes. Hun namen staan erbij. (Op de foto van het werkblad: Mattheus)

F. Nis in de muur.

Hier was een wasbekken dat de katholieken gebruikten bij de rituelen die hoorden bij de diensten.

G. Versierde koperen lessenaar bij de preekstoel, bestemd voor de bijbel.

H. Restant van een sokkel waar een heiligenbeeld op stond in de katholieke tijd. In het koor zie je er een aantal van. Je kunt je voorstellen dat het er anders uitzag met al die beelden.

I. Raam als eerbetoon aan Nicolaas Berghuijs (1916-2003). Hij was betrokken bij de restauratie van deze kerk en heeft zodoende veel voor de kerk betekend. Ook voor veel andere kerken trouwens, daarom zijn er meer kerken afgebeeld.

J. Oude vloer in het koor, gemaakt van plavuizen met verschillende vormen die in kruisvorm gelegd zijn. De bijzondere stenen heten Gobertange-plavuizen.

K (te vinden in de consistoriekamer) Oude afbeelding van deze kerk. Jaartal staat er onder.

Uit de middeleeuwen zijn:

C muurschildering

F nis in de muur

H restant sokkel (voor beeld)

J Plavuizenvloer (Gobertangevloer)

7. De eerste naam: 1573-1574 Clemens van Hueckenhorst.

nu: 2009- Leendert C. de Borst

De eerste, Clemens van Hueckenhorst, was een katholieke priester. Hij bekeerde zich en werd

zodoende 'vanzelf' predikant. Het liep slecht met hem af: de Spanjaarden kregen hem te pakken en hielden hem gevangen op het kasteel van Culemborg.

Dan is er een paar jaar geen predikant.

De tweede naam is Joannes Confluentius, 1579-1588. Hij werd officieel benoemd. Vanaf dat moment is er een opeenvolgende reeks van predikanten tot nu toe.

Misschien kennen de kinderen de dominee die er nu is, Leendert de Borst, wel.

8. Ja, de beelden zijn afgietsels van de kraagstenen buiten (1c.)

De grote platte steen die onder de beelden ligt, is de altaarsteen uit de tijd dat de kerk katholiek was. Het altaar is een tafel die gebruikt wordt voor de eredienst.

Na de Reformatie is de steen gebruikt als grafsteen.

9. De vloer is hetzelfde gebleven, die is nog te zien.

Je weet inmiddels dat het een heel bijzondere oude vloer is, van Gobertangestenen.

Natuurlijk bekijken de kinderen het grafmonument van Maria van Nassau. De grafkelder is er nog steeds. Onder de steen is een trap die naar de grafkelder leidt. Als je er in wilt moet de graaf van Buren daar toestemming voor geven. (Dat is koning Willem Alexander, dat hebben de kinderen gehad op school)

10. Maximiliaan van Egmond en Maria van Egmond liggen hier begraven.

Dat kunnen de leerlingen afleiden uit de opschriften op het monument en op de plaquette aan de wand.

(Verder liggen er de echtgenote van Maximiliaan, zijn vader en enkele graven van Buren.)

11. De deur is te nu vinden achter het zwarte hek elders in de kerk.

De oude deur is dus bewaard gebleven, maar leidt niet meer naar de grafkelder.

12. De symbolen zijn

Midden: kroon met daarboven een soort baldakijn (dit geeft aan dat het gaat om een belangrijk, koninklijk persoon)

Links: schedel met botten (gebruikelijk grafsymbool)

Rechts: zandloper met zeis (gebruikelijk grafsymbool, geeft eindigheid van het leven aan)

De kinderen beslissen zelf of het passend is voor een grafkelder.

Na afloop samen afsluiten, eventuele vragen beantwoorden, bedanken en terug naar school.

7. Afsluiting op school

Wat vonden de kinderen van de lessen? Wat hebben ze geleerd?

Wat betekent de kerk voor hun? Wat betekent de kerk voor mensen in Buren? Enz.

Een optie is een klassengesprek over kerken en religie.

- Een interessante vraag daarbij is: Wat doe je met kerkgebouwen die niet meer voor erediensten gebruikt worden?
- Breek je ze af? Waarom wel? Waarom niet?
- Waar kun je een kerk voor gebruiken? Bedenk bestemmingen. Wat kan wel en wat kan niet?